

SAK 05-09 UTTALE TIL HØYRINGSDOCUMENT "NORSK FJELLPOLITIKK 2009"

Saksopplysningar

Bakgrunn

Fjellregionsamarbeidet er ein samarbeidsorganisasjon mellom dei fem fylkeskommunane Oppland, Hedmark, Buskerud, Telemark og Sogn og Fjordane, regionråda for Hallingdal, Valdres, Nord-Gudbrandsdal og Fjellregionen i Hedmark/Sør-Trøndelag samt kommunane Tinn, Vinje og Rollag, www.fjellregionsamarbeidet.no. Regionrådet for Hallingdal har valt Oddvar Grøthe og Olaug Grønseth Granli som representantar i Fjellregionrådet, der Olaug Grønseth Granli også er medlem i arbeidsutvalet.

Fjellregionsamarbeidet ynskjer å vera med å utforme ein ny og heilskapleg politikk for fjellregionane, med utgangspunkt i mogelegheiter og fortrinn. Fjellregionsamarbeidet utarbeida tidligare i år dokumentet "Norsk fjellpolitikk – innspill til ny distrikts- og regionalmelding". Dokumentet, som følgjer vedlagt (sendt ut tidlegare), vart i januar overlevert Kommunal- og regiondepartementet, som eit innspel til ny melding om distrikts- og regionalpolitikken. St.meld. nr. 25(2008-2009) "Lokal vekstkraft og framtidstru. Om distrikts- og regionalpolitikken" vart lagt fram 17.4.2009.

Dokumentet som vart levert departementet, er sendt på ei brei høyring med ein intensjon om å forankre og skapa politisk debatt om fjellpolitikk. Fristen er satt til 1.mai, slik at høringsuttalane m.a. kan gje grunnlag for det vidare arbeidet i forhold til stortingsmeldinga "Lokal vekstkraft og framtidstru".

Det framlagte høyringsdokumentet er utarbeida av arbeidsutvalet. Strategidokumentet er planlagt at skal vedtakast s på Fjellregionsamarbeidet si årskonferanse/årsmøte 4. og 5. juni 2009.

Høyringsdokumentet

Arbeidsutvalet i Fjellregionsamarbeidet hevdar at distrikts- og regionalpolitikken så langt ikkje har makta å løyse dei utfordringar som fjellbygdene står overfor – og som har ført til ein veksande regional ubalanse. Dei meiner det er mogeleg å bidra til å snu denne trenden.

Potensialet for vekst og utvikling vil utløysast gjennom ein ny og meir differensiert politikk, og når regionane i større grad får mogelegheiter for å ta ansvar for eigen utvikling.

Ambisjonane er at ein i fellesskap skal utvikle ein politikk som er tilpassa fjellbygdene sine føresetnader og utfordringar. Dette inneberer m.a. ein meir differensiert virkemiddelpolitikk, som har eit heilskapsblikk på utviklinga i fjellbygdene.

Dokumentet "Norsk Fjellpolitikk 2009" har følgjande visjon "**Fjellbygdene lever
Fjellbygdene leverer**"

Hovudmål er sett til å vera:

- *Fjellbygdene har levende samfunn*
 - *som er attraktive og skaper identitet, bo-, utdannings- og etaberingslyst*
 - *som produserar varer, tenester og fellesgoder*
- *Fjellbygdene har en politikk som stimulerer og forsterker*
 - *et innovativt og nyskapende næringsliv*
 - *et robust fler-funksjonelt fjell-landbruk*
 - *et moderne liv sett ut fra jobb, utdanning og velferdstilbud*
 - *innovasjon og verdiskaping med utgangspunkt i natur- og kulturressurser*

Dokumentet har fire fokusområde:

- Innovasjon, nærings- og kompetanseutvikling i fjellregionane
- Eit fleirfunksjonelt fjellandbruk
- ”Det moderne livet” i fjellregionane skal sikre vekst, velferd og bulyst
- Bruk og forvaltning av verneområde

Under desse fokusområda er det foreslått ei rekkje løysingar og konkrete tiltak.

St.meld. nr. 25(2008-2009) ”Lokal vekstkraft og framtidstru. Om distrikts- og regionalpolitikken”, <http://www.regjeringen.no/nb/dep/krd/dok/regpubl/stmeld/2008-2009/stmeld-nr-25-2008-2009-.html?id=554564>

For fyrste gong er det i ei distrikts- og regionalmelding eit eige tema pkt. 6.2 om ”Politikk for fjellområda”, som er på vel 5 sider, vedlegg 2.

Som det og står i meldinga:

Fjellregionsamarbeidet har vore aktivt i å synleggjere utfordringar og mogelegheiter i fjellområda, jf. boks 6.4. Representantar frå samarbeidet gav eit innspel til distrikts- og regionalmeldinga i slutten av januar 2009, med ei rekke forslag og utfordringar til lokale, regionale og nasjonale styresmakter. Dei fleste er omtalte nedanfor eller andre stader i denne meldinga. Departementet vil i samarbeid med andre departementet kome tilbake til Fjellregionsamarbeidet med ei vurdering av handsaming av dei andre delane av innspelet.

Dette syner at arbeidet til Fjellregionsamarbeidet har bore frukter og dei fleste av innspela til Fjellregionsamarbeidet er omtala i stortingsmeldinga.

Vurderingar

Høyringsdokumentet tek i stor grad opp utfordringar og mogelegheiter for fjellregionane, og kjem med meir eller mindre konkrete forslag til løysingar. Etter dagleg leiar sitt syn er dokumentet eit godt grunnlag for vidare arbeid, noko som og St.meld. nr. 25(2008-2009) ”Lokal vekstkraft og framtidstru. Om distrikts- og regionalpolitikken” understrekar.

Det kan sjå ut som Fjellregionsamarbeidet har fått nødvendig status, slik at samarbeidet kan ha mogelegheiter til å vera ei reell kraft i utforminga av ein fjellpolitikk.

Både høyringsdokumentet og stortingsmeldinga legg opp til å utvikle ein ny og meir differensiert politikk for busetting, bulyst og arbeidsplassar i våre fjellregionar. I stortingsmeldinga er m.a. følgjande tema vektlagt:

- Landbruk, eige utviklingsprogram for fjellområda
- Nytt kunnskapsprogram for auka bulyst
- Kommunane si rolle som samfunnsutviklar skal styrkast

Dette er utan tvil nødvendig, ut frå ei kjennsgjerning om at dei aller fleste fjellregionar slit med nedgang/stagnasjon i folketallet og ein til dels aldrande befolkning. På denne bakgrunn er det stort behov for nytenking rundt fjellpolitikken.

Det kan sjå ut som tida ikkje er moden for ei eiga fjellmelding, samstundes som fjellpolitikken har fått eit fokus i St.meld. nr. 25(2008-2009). I fortsettinga blir det avgjerande å skapa møteplassar og ein arena for politikkutvikling med fokus på dei utfordringar fjellregionane står overfor. I tillegg bør det arbeidast for eit nytt verdiskapingsprogram eller partnarskapsprogram for fjellpolitikkssatsinga.

I forhold til drøfting av dei ulike tiltak i høyringsdokumentet rår dagleg leiar til at Hallingtinget drøftar dette. Er det punkt som skal takast ut eller omformulerast og er det forslag til nye tiltak.

Forslag til vedtak

1. Hallingtinget vil gje honnør til Fjellregionsamarbeidet for det arbeidet som er utført i forhold til innspel til St.meld. nr. 25(2008-2009) "Lokal vekstkraft og framtidstru. Om distrikts- og regionalpolitikken", og forslag til høyringsdokument om ein framtidig fjellpolitikk.
2. Hallingtinget føreset at Fjellregionsamarbeidet arbeidar aktivt for skapa møteplassar og ein arena for politikkutvikling overfor sentrale styresmakter, med fokus på dei utfordringar fjellregionane står overfor.
3. Hallingtinget rår til at Fjellregionsamarbeidet arbeidar for eit nytt verdiskapingsprogram eller partnarskapsprogram for fjellpolitikk-satsinga.
4. Hallingtinget gjev sin tilslutning til forslag til fjellpolitikken sine innsatsområde med tiltak, med følgjande forslag til endringar/tillegg:
 - a.
 - b.
 - c.
 - d.

Ål 20.4.2009

Knut Arne Gurigard
Dagleg leiar

Vedlegg

1. Høyringsdokumentet "Norsk fjellpolitikk – innspill til ny distrikts- og regionalmelding", (sendt ut tidlegare).
2. Utdrag frå .meld. nr. 25(2008-2009), kap. 6.2

med prosjektet Den nordlige sjørute gjennom medlemskap i The Non-Commercial Partnership for Northern Sea Route.

Den auka skipstrafikken i området kan gje positive ringverknader på norsk side gjennom behov for hamne- og servicetenester. Det er viktig at kommunar og ansvarlege for hamner og hamneutbygging på norsk side legg til rette for dette, både gjennom samarbeid seg imellom og ved sikring av areal for vidare utvikling av hamnene.

Særskilde reglar for arbeidsinnvandring frå Russland

I Finnmark og andre delar av Nord-Noreg har det vore eit ønske om lettare flyt av arbeidskraft over landegrensene mot Russland, mellom anna på grunn av mangel på arbeidskraft i delar av næringslivet på norsk side.

I St.meld. nr. 18 (2007–2008) *Om arbeidsinnvandring* har regjeringa som eit sentralt mål å leggje til rette for god mobilitet av arbeidskraft i nordområda. Sidan alle nabolanda våre med unntak av Russland er omfatta av den nordiske arbeidsmarknaden og EØS/EFTA-arbeidsmarknaden, er det særleg aktuelt å vurdere tiltak som kan stimulere mobiliteten mellom Nord-Noreg og Nordvest-Russland.

Fleire tiltak er viktige i denne samanhengen. Det gjeld mellom anna tidsavgrensa arbeidsløyve til russarar frå Barentsregionen, utan krav til kompetanse og med løyve til å kunne arbeide i alle næringar i dei tre nordlege fylka. Dette vart innført i desember 2008. Det gjeld også forslaget om løyve til deltidsarbeid for grensependlarar frå Russland. Dette er sendt ut på høyring med høyringsfrist 1. april 2009. Vidare er det gjort tiltak for å lette reiseverksemda og grenseplasseringa gjennom endringar i visumpraksisen for søkerar som er busette i Murmansk og Arkangehlsk. Vidare arbeider ein med tiltak for forenkla grenseplassering i form av ei bilateral avtale med Russland om grensebuarbevis.

6.2 Politikk for fjellområda

Utnytinga:

- Utnytte ressursane i fjellområda til verdiskaping og næringsutvikling på ein måte som sikrar at dei store naturverdiane og kulturminka i fjellområda vert tekne vare på

Innsats:

- Skape samarbeid mellom lokale, regionale og statlege styresmakter som byggjer opp under ei heilskapleg utvikling i fjellområda
- Leggje til rette for ein lokalt og regionalt tilpassa politikk for å kunne utnytte fortrinn og moglegheiter i fjellområda

6.2.1 Utfordringar og moglegheiter

Norske fjellområde har både særskilde utfordringar og store moglegheiter. Eit sær preg ved fjellområda er at ein relativt stor del av arbeidskrafter er og har vore sysselsett i landbruket og landbruksrelatert verksemد, samstundes som vekstvilkåra for landbruk er svakare enn i låglandet. Eit anna sær preg i fjellområda er at dei har store og særskilde verdiar knytte til natur- og kulturlandskap. Derfor er store område verna eller bandlagde på andre måtar ut frå nasjonale og internasjonale naturvernomsyn. Eit tredje sær preg i mange fjellområde er bruken av områda til rekreasjon, ofte med eit stort innslag av hytter.

Som andre distriktsområde er fjellkommunar i tillegg prega av lange avstandar til større senter, få kompetansearbeidsplassar i nye vekstnæringar, utfordringar i å sikre lokale tenestetilbod og nedgang i folketalet som følgje av aldrande folkesetnad og netto utflytting. Storleiken på og endringar i folketalet varierer ein god del mellom ulike kommunar og arbeidsmarknadsregionar i fjellområda. Nokre er svært små og har store utfordringar med nedgang i folketalet, medan andre stader innsgår fleire kommunar i større arbeidsmarknadsregionar. Dette er variasjonar vi finn i andre delar av Distrikts-Noreg også.

Ressursane i fjellområda har vore utnytta gjennom generasjonar. Særprega for mange av fjellområda er småskala landbruk og store naturområde med spesielle ressursar, verdiar og kultur som er viktige for landet. Koplinga mellom tilgang på store og unike naturområde, utnytting av lokale ressursar og tradisjonar og særprega kulturlandskap gjev også store moglegheiter for framtidig aktivitet og næringsutvikling. Det er store marknader både nasjonalt og internasjonalt på desse områda. Mogleheitene for og presset på å utnytte desse ressursane er størst i område med rimeleg nærleik til storbykonsentrasjonar, noko som særleg kjem til synne på delar av det indre Austlandet.

Utnytinga av ressursane i fjellområda må skje på ein måte som sikrar at dei store naturverdiane

og kulturminna i fjellområda vert tekne vare på, både ut frå nasjonale interesser og fordi dei nett- opp utgjer viktige delar av dei særlege fortrinna i fjellområda.

Fortrinna til fjellområda gjer dei også attraktive som buområde for folk som ønskjer eit alternativ til bylivet. Arbeidsmarknadane i desse områda vil alltid vere smalare enn i større byområde, men kvaliteten som buområde vil vere ein «konkurransefordel», som i andre distriktsområde. Dette gjeld både for folk som tek med seg sitt eige arbeid, og for folk med arbeidskraft det er mangel på lokalt. I tillegg gjev auken i unge pensjonistar eit potensial for tilflytting til desse områda, særleg mellom dei som har tilknyting gjennom fritidsbustad eller familie.

Lokal innsats for å gjøre stadene og lokalsamfunna attraktive vert derfor særleg viktig. Det gjeld til dømes tilgang på attraktive tomter, opprusting av sentrumsområde og møtestader, opning for alternative buformer, bruk av landbruks-eigedommar til bustad og gode lokale tenestetilbod. Sjå også boks 6.3.

Fjellregionsamarbeidet har vore aktivt i å synleggjere utfordringar og moglegeheter i fjellområda, jf. boks 6.4. Representantar frå samarbeidet gav eit innspel til distrikts- og regionalmeldinga i slutten av januar 2009, med ei rekke forslag og utfordringar til lokale, regionale og nasjonale styresmakter. Dei fleste er omtalte nedanfor eller andre stader i denne meldinga. Departementet vil i samarbeid med andre departementet kome tilbake til Fjellregionsamarbeidet med ei vurdering av handsaming av dei andre delane av innspelet.

6.2.2 Offentlege tiltak og politikk som er viktig for fjellområda

Lokale og regionale styresmakter har eit særleg ansvar for å fremje lokal samfunnsutvikling i samarbeid med lokale næringsaktørar og entreprenørar, eldsjeler og frivillige lag og organisasjonar. Det gjeld både for næringsutvikling basert på lokale ressursar og utvikling av ulike sider ved lokalsamfunna som gjer dei attraktive for busetjing. Det er viktig å vidareutvikle kunnskap og gode modellar for samarbeid og lokal utvikling ut frå dei særlege føresetnadene i fjellområda.

Regionale og nasjonale styresmakter har ei rekke verkemiddel, tiltak og verktøy som skal stø opp under lokale initiativ. I kapittel 3 i denne meldinga vert behovet for utvikling av attraktive lokalsamfunn for tilflytting og lokalisering av verksamder understreka. Kapitlet tek opp korleis regi-

Boks 6.3 Moderne buløysingar på bygda

Blilyst, eit utviklingsprogram for 10 kommunar i Midt-Noreg, har arrangert arkitektkonkurransen «Moderne boløysingar på bygda». Vinnaren vart Lerche arkitekter med forslaget «Knekke koden». Forslaget byggjer på studiar av tradisjonell trøndersk busetjingskultur og trønderske gardsanlegg, både når det gjeld plassering av bygningar, terreng, klima og type verksemder. Eit av hovudgrepene er å regulere på andre måtar enn det som har vore vanleg i norske bygdekomunrar dei siste 60 åra. Med inspirasjon frå bygdetunet har arkitektane sett på løysingar der ulike formål som heilårsbustader, fritidsbustader og småskala næring er blanda og ikkje sektordelt. Konseptet har stor grad av fleksibilitet i høve til ønske som dukkar opp etter at bustadområdet er etablert. I forslaget er det lagt vekt på minst mogleg terrengeinngrep. Natur og god plass til ulike aktivitetar er viktig. Det er også lagt opp til felles sosiale soner som kan fremje eit tett fellesskap.

Bilyst har vidareført dette prosjektet på tre ulike stader i Blilyst-området: Røros, Selbu og Rennebu. Dei sju andre kommunane i Blilyst-området er Os, Tydal, Holtålen, Midtre-Gauldal, Oppdal, Rindal og Meldal. Ambisjonane med Blilyst-programmet er å vitalisere regionen slik at fleire vil og kan arbeide og bu i kommunane.

onale og nasjonale styresmakter kan stø opp om dette. Kompetansesenteret for distriktsutvikling vil også etter kvart få ei viktig rolle i å formidle gode erfaringar med lokalt utviklingsarbeid. I kapittel 7 vert utviklinga av den næringsretta distrikts- og regionalpolitiske innsatsen drøfta, med vekt på entreprenørskap og nyskaping.

Fylkeskommunane har eit særleg ansvar for å sikre eit godt regionalt samarbeid om regional utvikling. Fylkeskommunane får kvart år tildelt midlar til regional utvikling som mellom anna skal gå til lokal næringsutvikling og utvikling av lokal samfunn i distriktsområda, basert på lokale behov og ønske. I fjellområda er det særleg viktig med eit godt samarbeid mellom kommunane, fylkeskommunen og fylkesmannen. Fylkesmannen forvaltar bygdeutviklingsmidlane og har ansvar innanfor både naturvern og landbruk. Både fylkes-

Boks 6.4 Fjellregionsamarbeidet

Fjellregionsamarbeidet er sett saman av fylkeskommunane Oppland, Hedmark, Buskerud, Telemark og Sogn og Fjordane, regionråda for Hallingdal, Valdres, Nord-Gudbrandsdal og Fjellregionen i Hedmark/Sør-Trøndelag, og dessutan kommunane Tinn, Vinje og Rollag. Samarbeidet presenterer seg som «Fjellbygdene talerør» som skal medverke til ein heilskapleg politikk for fjellregionane med utgangspunkt i moglegheiter og fortrinn. Fjellregionsamarbeidet har vore aktivt i fleire år, og stod mellom anna bak ein fjellkonferanse på Lillehammer i desember 2008 med stort oppmøte frå fjellområda og frå nasjonale styresmakter.

I innspelet til arbeidet med distrikts- og regionalmeldinga peiker Fjellregionsamarbeidet på at dei har ei offensiv haldning til å skape ei positiv utvikling på grunnlag av lokale fortrinn. Dei legg vekt på at dette kan utløysast om regionane i større grad får ta ansvar for eiga utvikling. Dei peiker på behovet for ein meir differensiert verkemiddelpolitikk for å møte utfordringar i fjellbygdene. Det gjeld mellom anna utfordringar knytte til utvikling av fleirfunksjonelt landbruk og spørsmål om forvaltning og utvikling av dei store naturområda i fjellregionane.

kommunen og fylkesmannen gjev midlar til Innovasjon Noreg for innovasjonsretta bedriftsutvikling i fylka.

Dei fylkesvise bygdeutviklingsmidlane og dei kommunale og regionale miljøverkemidla på landbruksområdet gjev godt handlingsrom for utforming av lokale og regionale strategiar og tiltak som er tilpassa utfordringane og moglegheitene lokalt. Sidan 2003 har to regionråd, i Valdres og i Nord-Gudbrandsdalen, vore med i ei forsøksordning der dei har hatt ansvaret for å forvalte BU-midlane i sine område. Det gjeld både dei midlane som går til utgreiings- og tilretteleggingstiltak og dei midlane som går til bedriftsretta utviklingstiltak. Dei to forsøka vart hausten 2007 forlengde med to år, slik forsøkslova gjev heimel til. Med heimel i forskrifta for BU-midla er det opna for at ordninga kan fortsette i eit år til frå 2010.

Satsinger som er viktige for fjellområda

Regjeringa er oppteken av korleis ressursane i fjellbygdene best mogleg kan gje grunnlag for vekst og utvikling. Mange nasjonale verdiskapingsprogram, strategiar og handlingsplanar treffer dei særskilde fortrinna i fjellområda godt. Den nasjonale reiselivsstrategien og Handlingsplan for kultur og næring innehold til dømes satsinger som er sentrale for fjellområda.

Det nye verdiskapingsprogrammet for naturarven treffer særleg fjellområda godt. For 2009 er det sett av til saman 10 millionar kroner til programmet over budsjettet til Miljøverndepartementet og Kommunal- og regionaldepartementet. Midlane skal gå til lokale og regionale utviklingsprosjekt som skal stimulere til verdiskaping knytt til viktige naturområde rundt om i landet. Programmet skal også gje grunnlag for eit betre samarbeid om planlegging og forvaltning innanfor og utanfor verneområda, og for at naturarven vert teken vare på. Sjå nærmare omtale i kapittel 5.10. Der er også rammene for utpeikinga av nasjonalpark-kommunar og nasjonalparklandsbyar omtalte. Dette skal gje grunnlag for ei betre og berekraftig utnytting av ressursane knytte til verneområde.

Andre nasjonale verdiskapingsprogram og satsinger som er relevante for fjellområda, er knytte til grønt reiseliv, innlandsfisk, matspesialitetar, verna nemningar, utmarksbaserte næringar som jakt, vilt og fisketurisme, reindrift, bioenergi, småkraft, satsinga på økologisk landbruk og verdiskapingsprogrammet for kulturminne. Dei er omtalt i kapittel 7.6. Eit anna døme på initiativ som er viktige for fjellområda, er utvikling av samarbeid mellom eigarar av fiske- og jakttrettar for å profesjonalisere drifta av utmarka både miljøfagleg og i næringssamanhang. Det finst også døme på initiativ for bruk av ressursane i fjellområda på andre måtar, som ideen om klimapark ved Juvasshytta i Lom kommune, jf. boks 6.5.

Særleg i koplinga mellom mat, kultur og reiseliv er det mange interessante moglegheiter. Det finst fleire døme på dette, frå restaurant- og overnattingstilbod basert på lokale råvarer til gardsutsal av heimelaga nisjemat. Seterlandet Sunndal er eitt av desse, jf. boks 6.6. Prosjektet inngår i Landbruks- og matdepartementet si satsing for å oppretthalde setermiljøa i fjellområda. Seterdrift er ein viktig del av kulturarven, og seterlandskapet har mange unike miljøeigenskapar. I forslaget til endringar i forskrifta om seter og tilleggsjord m.m. i statsallmenningane der Statskog er grunnleggjørar, er det også lagt til rette for variert landbruks-

Boks 6.5 Forprosjekt om klimapark ved Juvasshytta

Fylkeskommunen i Oppland har løyvd 300 000 kroner til eit forprosjekt som skal vurdere om det er mogleg å nytte området ved Juvasshytta og Galdhøpiggen til å formidle kunnskap om klimaendringar og globale klimautfordringar. Dette er eit av få område i Sør-Noreg som har arktisk preg. I området rundt Juvasshytta finst det spor etter forfedrane våre for perioden år 400 til år 700. Desse spora kjem fram igjen når breane smeltar og trekkjer seg tilbake.

basert aktivitet og utnytting av utmarksressursane i dei fjellområda som er statsallmenningar. Forskrifta vert fastsett i 2009 med heimel i fjellova. I kapittel 7.5 er også forprosjektet for inkubator relatert til mat, natur og reiseliv i Nord-Gudbrandsdalen omtalt.

Forsking og auka kunnskap er sentralt både for næringsutvikling og for forvaltning av naturressursane i fjellregionane i Noreg. Forskinsinstituttet Bioforsk skal vere ein aktiv aktør i dette, ved å vidareutvikle kompetansen i avdelinga ved Løken i Valdres i tråd med dei behov som gjer seg gjeldande i fjellbygdene og i forvaltninga av desse. Som eit ledd i dette vil Bioforsk nytte midlar til strategisk posisjoneringsarbeid og kompetanseutvikling i Løken.

Prosjektet «Nasjonale turistvegar» under Samferdselsdepartementet er også innretta på ein måte som treffer fleire fjellområde godt. Dei nasjonale turistvegane skal vere strekningar der det gode samspelet mellom vegen og det unike landskapet gjev ei ekstra oppleveling for dei reisande. Av dei seks strekningane som per i dag har fått status som nasjonal turistveg, ligg tre i fjellområde. Sjå nærmere omtale i kapittel 5.6.

Nasjonal politikk på viktige område

Den nasjonale politikken for forvaltning av verneområda legg særleg viktige rammer for utviklinga i fjellområda. I åra framover er den sterke satsinga på utvikling av forvaltningsplanar og gjennomføring av skjøtselstiltak i verneområda viktige i den sammanhengen, jf. nærmere omtale i kapittel 5.10.

Innretninga av den generelle landbruks- og matpolitikken og dei føringane som vert lagde gjennom dei årlege jordbruksoppgjera, har my-

Boks 6.6 Seterlandet Sunndal – døme på ei vellykka setersatsing

Landbruks- og matdepartementet har etablert eit seterprosjekt i Hedmark, Oppland og Møre og Romsdal over ein 5-årsperiode fram til 2011. Prosjektet skal fremje seterdrift som kulturerbar, reiselivsprodukt og merkevarer for å styrke næringsgrunnlaget, sysselsetjinga og buminiljøet i dei aktuelle områda.

Seterlandet Sunndal er eit samarbeidsprosjekt mellom tre setrar i Sunndal kommune som får støtte til næringsutvikling med setra som utgangspunkt. Målet er å oppnå auka verdiskaping og intening i tilknyting til seterbruka. Gjennom samarbeid skal dei utvikle produkt innanfor både mat og opplevelingar. Dei har mellom anna utvikla eit felles designprogram, ei felles nettside og matsuvenirar av produkta som er laga på setra, og dei jobbar med opplevelingstilbod. Dei vil også samhandle med anna næringsliv lokalt.

kje å seie for utviklinga i fjellområda. Dei tre siste åra har regjeringa lagt meir vekt på distrikts- og strukturomsyn i jordbruksavtalen. Her har styrkinga av dei grovförkrevjande produksjonane med storfe og sau og prioriteringa av mjølkeproduksjonen vore særleg viktig for utviklinga av fjellandbruket. Frå 2009 har Landbruks- og matdepartementet etablert eit utviklingsprogram leia av Regionrådet for Fjellregionen på 2,3 millionar kroner årleg over 5 år. Hovudvekta i programmet er utvikling av småfænæringa, men også andre regionale produksjonar med potensial og sætrekk, og aktuelle forskings- og utviklingstiltak. I det komande jordbruksoppgjaret skal ytterlegare distrikts- og strukturomsyn vurderast nærmere. Jordbruksavtalen påverkar også kulturlandskapet gjennom eit breitt spekter av verkemiddel som samstundes medverkar til næringsutvikling. Gjennom den vidare konkretiseringa av arbeidet med taktskifte for etablering av nye næringar i landbruket vil Landbruks- og matdepartementet også sjå nærmere på korleis potensiala i fjellområda kan utnyttast betre, i samspele med andre næringar. Sjå også omtale av landbrukspolitikken i kapittel 5.4.

Fjellregionsamarbeidet peiker på behovet for finansiering av fellesgode for reiselivet. I reiselivsstrategien frå desember 2007 vart det peikt på at

regjeringa ikkje ønskjer å etablere ein eigen lovhjemel for kommunane om å krevje inn ein særskild skatt for finansiering av slike fellesgode. Det er mange prinsipielle og økonomiske motførstellinger mot slike ordningar. Men kommunane kan etablere frivillige ordningar eller også nytte eige-domsskatt for å finansiere fellesgode for reiselivet. Innovasjon Noreg har plukka ut fem 3-årige pilotprosjekt for å prøve ut ulike typar av frivillig fellegodefinsiering.

Innsats innanfor samferdsel, breiband og mibildekning er viktig for fjellområda, som har store avstandar til større senter og marknader. Dette er drøfta nærmare i kapittel 5.6.

Tilgang på både vidaregåande og høgare utdanningstilbod er ei utfordring for mange av fjellområda, på line med andre distriktsområde med store avstandar til større senter. Kunnskapsdepartementet legg derfor vekt på at det må leggjast til rette for desentraliserte utdanningstilbod. Dette er nærmare omtalt i kapittel 5.7.

6.2.3 Samordning av lokale og nasjonale interesser når det gjeld ressursar og verdiar i fjellområda

Fjell- og utmarksområda er og har i generasjonar vore ein stor ressurs for nyskaping og næringsverksemd for lokalsamfunna i fjellområda. Fjellet er dessutan viktig for rekreasjon og friluftsliv. Samstundes har fjellområda miljøverdiar som er heilt spesielle, ikkje minst fordi økosistema er sårbare og det tek lang tid å gjenopprette eventuelle skadar på dei. Dette gjev nokre særlege utfordringar for dei som bur i fjellregionane. Samstundes gjev fjella store moglegheiter for ei berekraftig verdiskaping ut frå dei naturgjevne fortrinna og ressursane.

Meir næringsbruk gjev behov for langsiktig og samordna arealplanlegging som trekker grenser for utbygging av fritidsbustader og reiseliv, vegar, ferdsel osv. Det er også naudsynt å sjå grensene for utbygging og ferdsel inn mot fjellet i ein større samanheng enn innanfor den enkelte kommunen. Det er vidare viktig å vurdere kva slags arealbruk og verksemd som bør skje i seterområde inn mot fjellet. Spørsmål knytte til vegar, brøyting, utfartsparkering, stigar og løyper krev også heilskapleg planlegging, ofte i eit interkommunalt og regionalt samarbeid. Regionale planar med sterk kommunal medverknad bør derfor avklare hovudtrekk i ressursutnyttinga og arealbruken. Plandelen i den nye plan- og bygningslova slår fast at lova skal fremje berekraftig utvikling til beste

for den enkelte, samfunnet og framtidige generasjonar og gje grunnlag for vedtak om bruk og vern av ressursar.

Regjeringa vil samstundes legge til rette for betre samordning mellom verneområdeforvaltinga i fjellområda og forvaltning etter plan- og bygningslova, for å få ei heilskapleg arealforvaltning i fjellområda. Sjå elles boks 6.7 om samarbeid om vern og utvikling i Sogn og Fjordane.

Hytter og reiseliv er viktig for næringsutviklinga og byggjer på dei naturgjevne fortrinna som ligg i mange fjellkommunar. Rett plassering av tiltak som følgje av gode planprosessar kan gje rom for meir utbygging utan at konsekvensane for naturen/kulturverdiane og andre brukarinteresser aukar. Feil lokalisering vil gje negative ringverknader over større område enn naudsynt. Kommunal og regional planlegging er viktig for å løyse dei langsiktige utfordringane som er knytte til berekraftig bruk og utnytting av fjellområde til mellom anna hyttebygging. Samstundes er ofte grunneigarsamarbeid viktig for å få gode løysingar, jf. boks 6.8. Samvirkeloysingar kan vere aktuelle rammer for slikt samarbeid.

Det er eit nasjonalt mål at fritidsutbygging ikkje skal redusere store samanhengande naturområde og viktige naturverdiar, kulturmiljø og verdifulle landskap. Utbygging av fritidsbustader skal skje med vekt på omsynet til ressursbruk og estetikk. Prinsippa for berekraftig fritidsutbygging er konkretiserte i rettleiinga *Planlegging av fritidsbebyggelse* (Miljøverndepartementet 2005, T-1450). Miljøverndepartementet vil også legge vekt på utvikling av gode plandøme i samband med iverksetjing av plandelen i plan- og bygningslova.

Villreinen – eit særleg ansvar for Noreg

Noreg er det einaste landet i Europa som har intakte høgfjellsøkosystem med villrein. Villreinen er derfor ein norsk ansvarsart. For å kunne ta vare på villreinen i framtida er det avgjerdande at arten har leveområde av tilstrekkeleg storleik og kvalitet. Det å sikre leveområda til villreinen har derfor stått sentralt ved etableringa av fleire verneområde i fjellet. Planar etter plan- og bygningslova må supplere dette vernet for å få ei meir heilskapleg arealforvaltning, på tvers av kommunelag og fylkesgrenser. Miljøverndepartementet har bede fylkeskommunane om å utarbeide regionale planar for dei 10 viktigaste villreinområda. Plandelen skal sameine mål om lokal næringsutvikling

Boks 6.7 Vern og utvikling gjennom dialog

Verneplanprosessen for Breheimen/Mørkridsdalen starta opp rundt årsskiftet 2005/2006, og skal etter planen vere avslutta tidleg på hausten 2009. I Sogn og Fjordane vil planen påverke areal og arealbruk i indre del av Luster kommune, spesielt bygdene Jostedal, Luster og Skjolden/Fortun. Mykje areal er høgareliggjande areal over 1000 m.o.h., men planen vil også omfatte lågareliggjande beiteareal, seterområde m.m.

Arbeidet med verneprosessar og næringsutvikling kan skje side om side. Det krev positiv vilje og god kommunikasjon mellom alle partar. Planprosessane må involvere lokalsamfunnet, og deltakarane må kunne påverke retning og innhald. Hittil har næringsutviklingsprosessen resultert i ti nærings- og lokalsamfunnsprosjekt. Dei fleste er naturbaserte aktivitetstiltak som utnyttar naturen og lokalmiljøet til kommersiell aktivitet.

med nasjonale mål og det internasjonale ansvaret Noreg har for å sikre villreinen.

Villreinen er ei forvaltningsutfordring, men også ein ressurs og ei kjelde til glede for lokalsamfunn og besøkjande. I 2007 vart Norsk Villreinsenter etablert på Hjerkinn i Dovre og på Skinnarbu i Tinn. Dette er informasjons- og kompetansesentre som skal formidle kunnskap om villreinen. Dei vil også kunne fungere som besøksattraksjonar i seg sjølv og ha verdi for reiselivet. På Skinnarbu legg ein no opp til ei villreinutstilling som kan verte eit attraktivt reisemål.

Boks 6.8 Grunneigarar saman om gigantområde

Åtte grunneigarar i Oppdal har gått saman og danna Kinnpiken Utvikling BA, som eit resultat av godt samarbeid mellom grunneigarar, Oppdal kommune og fylkesmannen i Sør-Trøndelag. Samarbeidet omfattar heile 2700 dekar nord for Oppdal sentrum, frå E6 i dalbotnen og til fjellet. Grunneigarane starta med mål om å etablere grunneigarsamarbeid i utmarksteigane under gardane. For å sikre framtidig god arealforvaltning og gode miljølösingar vart samarbeidet utvida til også å omfatte innmark, inkludert dyrka jord og gardshusa.

Grunneigarsamarbeid gjev mellom anna grunnlag for betre arealutnytting ved at ein kan arbeide på tvers av eigedomsgrensene. Det gjev dessutan reduserte kostnader og auka inntening til den enkelte ved at ein samarbeider om infrastruktur. Ein får også større økonomiske «musklar» til å gjere større investeringar. Arealet som inngår i selskapet, skal nyttast til utbyggings- og forretningsformål for ferie- og fritidsmarknaden og til bustadformål.